

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2024.24.4.32-41>

Experimentation with Artistic Interpretation – Interpretation of Portraits into Textile Sculpture

Experimentovanie s výtvarnou interpretáciou – interpretácia portrétov do textilnej plastiky

Patricia Biarincová

Abstract

In this article, we will focus on artistic experience and artistic interpretation in the context of the application of spatial media within activities aimed at supporting people by using action art and action approaches in connection with a turning point in life. In the text, we focus on artistic interpretation, we describe the possibilities of experimentation within the interpretation from surface medium/painting to spatial medium/soft sculpture.

Keywords: Artistic interpretation. Textile sculpture. An artistic experience. Perception. Experimentation.

Úvod

V kultúrnom procese vývoja umenia vznikali rôzne umelecké smery a prúdy, presne vymedzené a špecificky charakterizované, no vznikali aj zlúčeniny, ktoré svojou podstatou a formou naberali znaky hybridného či intermediálneho charakteru. Napriek diferenciacii umeleckých druhov podľa materiálov, vyjadrovacích či výrazových prostriedkov, umenie v sebe nieslo, a aj v súčasnosti nesie, obsah, ktorý je jedným z prostriedkov nadobúdania poznania, získavania informácií, prostriedkom komunikácie, relaxácie, seba-reflexie či sebapónímania (Biarincová, 2020; Valachová, 2021; Kováčová, 2022). Podpora človeka cez umenie môže byť uskutočňovaná rôznorodými formami a stratégiami, jednou z nich je aj akčné umenie, ktoré umožňuje cez autorské prístupy umeleckého vyjadrenia a prežívania stelesniť svoje emócie, zážitky, skúsenosti, názory v prostrediach, ktoré sú typické pre konkrétne vývinové obdobie človeka. V akčnom umení nachádzame širokú škálu výtvarných možností, prístupov, stratégií a techník, v rámci ktorých sa aplikuje nejaká forma akcie, čo umožňuje experimentovanie a laborovanie s prostriedkami, médiami, technikami a témami. Akčné umenie zahŕňa a integruje značný diapazón aktivít, pričom z hľadiska pedagogiky a výtvarného aspektu, v kontexte

nášho projektu *KEGA č. 001KU-4/2023 Stelesnená skúsenosť s využitím art action II. – proti stagnácii v dospelosti a seniorskom veku*, berieme do úvahy najmä to, akým spôsobom môže mať aktivita pozitívny vplyv na vnútornú rovnováhu tvorcu/aktéra pri výtvarnej činnosti/akcii, alebo ako spôsob optimálnej pomoci človeku v procese komunikácie cez akčné umenie.

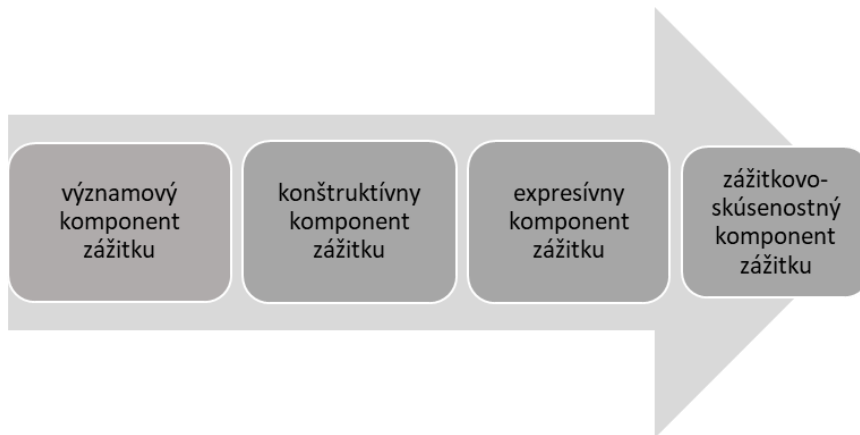
Počas akčnej výtvarnej činnosti akčná tvorba nesie v sebe vizuálne informácie, kódy, súčasťou ktorých je aj emocionálnosť, emotívnosť, výrazovosť či individuálny výtvarný prejav jedinca. Môžeme tvrdiť, že sa jedná o istú vizuálnu formu komunikácie, sebarealizácie a autoreflexie napríklad v súvislosti s rôznymi životnými zlomovými situáciami. Vizuálna komunikácia prostredníctvom výtvarného umenia v kontexte s akčným umením, v súvislosti s projektom *KEGA č. 001KU-4/2023 Stelesnená skúsenosť s využitím art action II. – proti stagnácii v dospelosti a seniorskom veku*, umožňuje cez umelecký zážitok a zážitok z vlastnej tvorby zbaviť sa napätia, stresu v akomkoľvek vývojovom období života jedinca. Je schopná odbúrať negatívne emócie a navodiť pozitívne myslenie cez proces tvorby výtvarného artefaktu, prostredníctvom psycho-relaxačných a prioritne tvorivých metód a aktivít. Tvorba prostredníctvom stratégií akčného umenia je schopná podporiť úsilie o dosiahnutie trvalo udržateľného stavu, v skupinách dospelých vytvára jedinečný priestor pre hľadanie stálosti v zlomových situáciách v živote.

Vplyv umeleckého zážitku na človeka

Neoddeliteľnou súčasťou pri pochopení a aj tvorbe umeleckého diela je umelecký zážitok. Slavík (2001) popisuje zážitok ako individuálny prístup k určitej životnej situácii, ktorú sme vďaka zážitku uchopili a môžeme sa k nej v spomienkach vracat'. Pojatie situácie je pre ktoréhokoľvek človeka osobité a neopakovateľné. Každý z nás vidí jednu a tú istú vec inak, preto si každý zo situácie, ktorú prežil s inými ľuďmi, nesie svoje osobné, jedinečné spomienky. Zážitok je to, čo môžeme zo situácie uchopiť, pamätať si a s čím neskôr vo svojich ideách, predstavách a fantázii môžeme ďalej manipulovať. Slavík (2001) definuje zážitok ako individuálne vnímaný, prežívaný a zapamätateľný obsah pociťovaný ako významový celok – príbeh, v ktorom je z pohľadu zažívajúceho jedinca zachytená príslušná situácia (ibidem, s. 65). Zážitok má vplyv na formovanie osobnosti, na konanie, na názory a správanie jedinca, na rozvoj osobnosti, na hodnotovú orientáciu, tvorivosť, rozvoj fantázie a imaginácie. Tým, že sa zážitky zracionalizujú, dostávajú sa z emocionálnej stránky do intelektuálnej, kde vplývajú istým spôsobom na osobnosť človeka/jedinca, stávajú sa duševným vlastníctvom jednotlivca.

V rámci recepcie umeleckého diela sú zadefinované štyri komponenty zážitku, zobrazené v nasledujúcej schéme.

Schéma 1: Recepčia umeleckého diela

Zdroj: spracované podľa Slavíka (2001)

Človek nemôže pristupovať k tvorbe umeleckého diela a ani k percepcii umeleckého diela bez istých vedomostí a skúseností, a tiež bez potrebnej psychologickkej prípravy, tvrdí Kulka (1990). Každý človek má predispozície pre umelecký zážitok, ktorý je vytváraný aj na základe istých skúseností a vedomostí z recepcie umeleckého diela.

Kulka (ibidem) ich rozdeľuje na:

- stále predispozície umeleckého zážitku,
- momentálne predispozície umeleckého zážitku.

Medzi stále predispozície umeleckého zážitku patria:

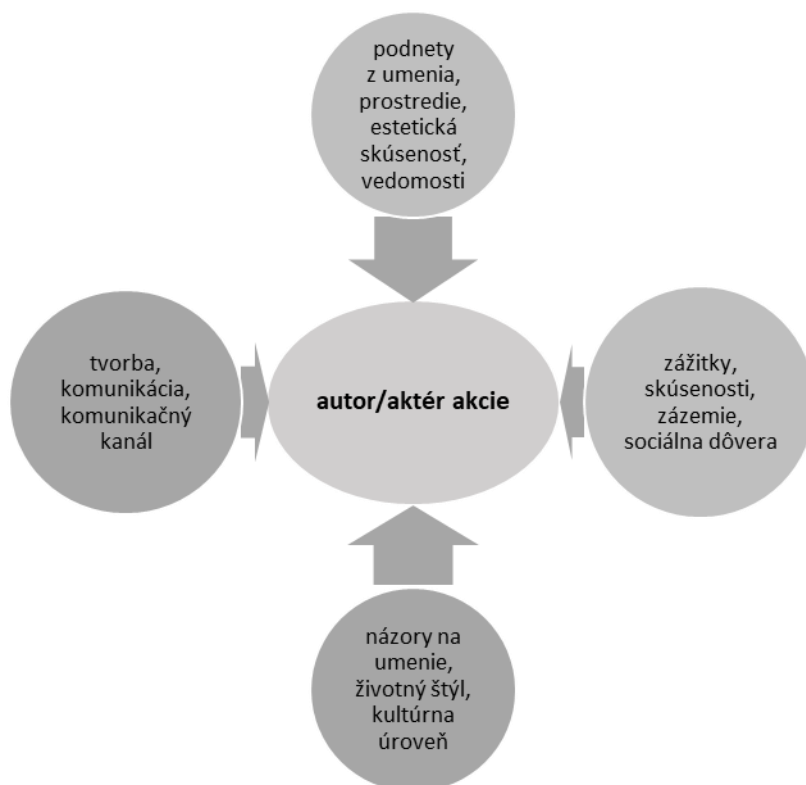
- vedomosti,
- znalosti,
- návyky,
- názory na umenie a postoje k umeniu,
- postavenie umenia v hierarchii hodnotovej orientácie,
- estetická skúsenosť,
- kultúrna úroveň človeka,
- životný štýl človeka.

Medzi momentálne predispozície umeleckého zážitku patria:

- prostredie,
- sociálna atmosféra,
- dôvera,
- estetické zameranie,
- naladenie na komunikačný kanál,
- sústredenosť,

- psychické uvoľnenie a emocionálne naladenie s autorom/synchronizácia s dielom (sprac. podľa Kulka, 1990, s. 404).

Schéma 2: Predispozície umeleckého zážitku v súvislosti s tvorbou umeleckého diela, odvíjajúce sa od percipovania umeleckého diela

Zdroj: vlastné sprac., inšpirované podľa Kulka (1990)

Veľmi podstatná je aj príprava prostredia umeleckého zážitku. Na prežívanie umeleckého zážitku u človeka je potrebná určitá psychologicko-estetická príprava, isté predpoklady, ktoré určujú stupeň a intenzitu prežívania umeleckého zážitku. Vnímanie a estetický zážitok umeleckého diela nie je mechanickou záležitosťou. Pre komunikáciu s umením je potrebné sa naladiť na komunikačný kanál. Estetické zameranie a komunikačné naladenie vedú k sémantizácii (zvýznamňovaniu) estetického predmetu a k vžívaniu sa do umeleckého diela.

Interpretácia v súvislosti s výtvarnými aktivitami

Výtvarné/vizuálne artefakty, umelecké diela v súčasnej dobe vo veľkej miere figurujú v bežnom živote človeka. Okrem estetickej funkcie majú celý rad ďalších funkcií, ktoré ovplyvňujú osobnosť jedinca, často zasahujú do života, organizujú a usmerňujú isté životné činnosti, alebo tlmia životné problémy. Existujú diela, ktoré stačí vizuálne vnímať, prípadne sa s nimi identifikovať, ako napríklad pri krajinomalbe, či portréte, eventuálne angažovať sa či participovať na nich, ako je to pri rôznych formách akčného umenia. Tieto diela častokrát nepotrebujú verbalizovanú formu interpretácie. Väčšinou však výtvarné artefakty je potrebné verbálne interpretovať odborníkom, prostredníctvom odborného výkladu/interpretácie. Jedná sa o akýsi receptčný návod na vnímanie, porozumenie, dekodovanie, pochopenie výtvarného diela a následne usporiadanie myšlienok, identifikovanie vizuálnych obsahov/znakov, prežívanie emócií vzniknutých pri koncentrovanom percipovaní diela (Gero, 2004).

Interpretácia výtvarného diela je formálna metóda, pri ktorej sa interpret pokúša o vyloženie zámeru umeleckého diela, a to buď kritickou formou alebo umeleckým zveličením – prostredníctvom parafrázy, paródie, irónie, sarkazmu atď. Interpretáciu považujeme za súčasť recepcie umeleckého diela. V súčasnosti prevládajú dve koncepcie interpretácie:

1. Chápanie interpretácie ako vyčleňovania informácií z diela – prameňa.
2. Interpretácia ako logicko-semanticke chápanie – postihuje zložky interpretačného procesu, ktoré sú závislé na vonkajšom výkone, reálnej činnosti, napr.: verbálna komunikácia myšlienkových obsahov slovami, gestami, pohybom, písaním, vytváraním diel, tiež formou happeningov či performance. Tu sa objavujú procesy, ktoré majú stvárajúce, realizačné alebo vizuálne hľadisko. Do tejto skupiny zaraďujeme formy interpretácie hudobné, architektonické, divadelné, ale aj výtvarné – v širšom kontexte vizuálne interpretácie hotových diel (Khol, 1989).

Interpretáciu považujeme za istý spôsob nadobúdania informácií a poznatkov. Podľa Gera (2002) interpretácia predpokladá taký spôsob získavania poznatkov, pri ktorých sa nejedná o kvantitu, čiže o množstvo poznatkov získaných mechanicky, či umelo vytvorených logických konštrukcií, ale ide o kvalitu založenú na prieniku do hĺbky problémov, citovú zaangažovanosť. V tomto koncepte je významnejší ako výsledok proces percipovania a pochopenia diela založený na porozumení, prežívaní, sústredení a stotožnení sa s interpretovaným dielom. Napriek tomu, že interpretácia je subjektívnou výpoveďou interpreta, nemala by celkom opustiť pôvodné významové východisko interpretovaného diela (Štofko, 2007).

V procese tvorby vizuálnej/výtvarnej interpretácie nachádzame podľa Tropa (2002) nasledujúce znaky: procesualnosť, manipulatívnosť, reflexívnosť,

rozvíjanie vizuálnej pamäte a predstavivosti, prelínanie vizuálneho a haptického princípu, autentickosť výtvarnej výpovede, odhaľovanie a inováciu vizuálnych štruktúr, splyvanie recepcie a výtvarnej tvorivosti, konfrontáciu výtvarného diela s vlastným produktom, možnosť verbálnej interpretácie v nadväznosti na vizuálnu interpretáciu.

Vizuálna interpretácia, ako jedna z možných spôsobov interpretácie výtvarného diela sa realizuje prostredníctvom tvorivých výtvarných činností a je základným druhom interpretácie v edukačnom procese výtvarnej výchovy. Konkretizujeme ju prostredníctvom rôznych interpretačných metód, ako napr.: formou tvorby kópie umeleckého diela, analytickými skicami, voľnými napodobeniami, posunmi, paralelami, interferenciami, dotváraním, ozvlášťňovaním, parafrázou, kolážou, fotomontážou, asamblážou, akumuláciou, frotážou, dekolážou, rolážou, prolážou, muchlážou, fotozáznamom, performance, videozáznam, scénickým aranžovaním, vizuálnou interpretáciou, body artom, environmentom a ďalšími inými výtvarnými prístupmi a stratégiami.

Medzi vizuálne interpretačné procesy zaraďujeme aj stvárnajúcu interpretáciu, ktorú môžeme považovať za pokračovanie umeleckej tvorby, za predpokladu, že:

- hotový artefakt sa stáva zdrojom alebo podnetom pre nové umelecké dielo,
- umelecké dielo je v stave projektu, autor ho bude realizovať (Gero, 2004).

Experimentovanie s interpretáciou – mäkká plastika – interpretácia portrétov – popis aktivity

V rámci interpretácie výtvarného diela a experimentovania s médiom textil prostredníctvom stratégií nesúcich znaky akčného umenia, študenti vytvorili produkty/mäkké plastiky – interpretácie výtvarných diel, konkrétnych portrétov od vybraných umelcov/maliarov, ktoré boli koncipované princípom tvorby z plošného artefaktu do priestorového objektu. Študenti si vyberali portréty, ktoré ich oslovili v kontexte výtvarného obsahu, stotožnenia sa s portrétovanou osobou, na základe psychologického výrazu/náboja, na základe emócií, ktoré pociťovali pri percipovaní portrétu alebo na základe osudu portrétovanej osoby. Hľadali portréty osôb, ktoré prezentovali zlomové situácie v živote človeka.

Aktivity/akciu študenti vytvárali na podklade postupnosti vizuálnej/výtvarnej interpretácie diela (pracovali s kópiami výtvarných diel). V rámci aktivity boli realizované činnosti nesúce nasledujúce znaky:

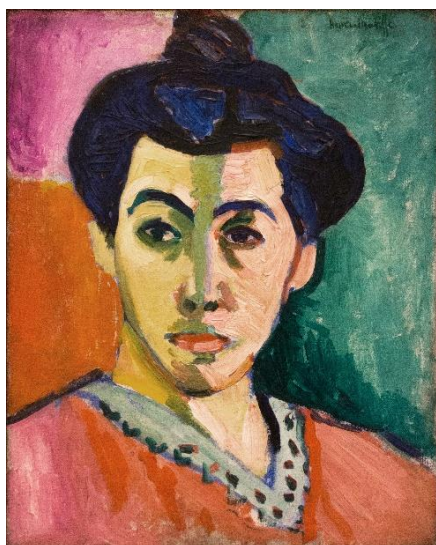
- procesualnosť (študenti postupne jednotlivými krokmi riešili problém, na základe analýzy a algoritmu interpretácie),
- manipulativnosť (pri aktivite manipulovali s rôznymi textilnými materiálmi, výsledkom aktivity vznikali rôzne formy interpretácie výtvarného diela),

- reflexívnosť (spätné hodnotenie, prehodnocovanie podaného výkonu, prehodnocovanie prelínanie vizuálneho a haptického princípu),
- autenticnosť výtvarnej výpovede (študenti výber diel volili na princípe vlastného výberu, ktorý naznačoval individuálnu inklináciu k typu a forme vybraného artefaktu),
- odhaľovanie a inováciu vizuálnych štruktúr (študenti volili výber materiálov a techník na princípe vlastného rozhodnutia, ich voľba smerovala k vytvoreniu nových kontextov pri interpretácii diela; svojím pojmami a interpretovaním prostredníctvom vybranej textilnej techniky naznačovali individuálny spôsob uchopenia, a tým aj inklináciu k typu a forme vybranej textilnej techniky, ktorá výstižne transformovala obsah artefaktu do novej vizuálnej podoby),
- konfrontáciu výtvarného diela s vlastným produktom, možnosť verbálnej a farebnej interpretácie v nadväznosti na vizuálnu interpretáciu (pri aktivite a po jej ukončení bola uskutočnená výtvarná reflexia a konfrontácia v skupine študentov) – študenti komentovali a zdôvodnili výber autora/portrétu, výber média, prípadne možnosti vyjadrenia prostredníctvom výtvarných materiálov a prístupov, či zmenu farebnosti.

Samotnej priestorovej interpretácii portrétov predchádzalo ich skúmanie, ktoré bolo dizajnované a realizované nasledovnou postupnosťou jednotlivých krokov. Prvým krokom je hĺbková analýza vybraného portréту/maľby (verbálna interpretácia podľa vybraných bodov algoritmu interpretácie) a druhým krokom je následná interpretácia maľby do textilného materiálu (tvorba objektu/mäkkej plastiky).

Pri hĺbkovej analýze študenti postupovali podľa nasledujúcich jednotlivých bodov algoritmu interpretácie (Gero, 2004, s. 57):

- Základné údaje o výtvarnom diele, meno autora, názov diela, historicko-spoločenské pozadie vzniku. Žánrové zaradenie diela, ďalšie diela autora.
- Percepcia diela – identifikácia stavebných prvkov a ich významy.
- Dekódovanie použitých znakov prostredníctvom tvarovej, svetelnej, povrchovej analýzy.
- Analýza kompozičných princípov.
- Ako sa odzrkadľuje tradícia v tematickej nadväznosti, v jednotlivých elementoch a kompozičných princípoch (tvar, farba, svetlo, povrch, priestor, rytmus, symetria, rovnováha...).
- Miesto výtvarného diela v celoživotnej tvorbe autora.
- Miesto autora v dejinách výtvarného umenia.
- Určenosť diela (napr. oltárny obraz, portrét, tabuľový obraz atď.). Ako spĺňa svoju úlohu?
- Sumarizácia estetických súdov a hľadanie hlbších súvislostí a individuálnych reflexií vo významovej a obsahovej vrstve diela.

Obr. 1: Portrét Madame Matisse, Green Line, Henri Matisse, 1905, olej na plátne.
Obr. 2: Interpretácia portréту Madame Matisse, Green Line do plastického objektu, mäkká plastika, študentka Katedry výtvarnej výchovy KU, I. ročník, 2023.

Pri práci s výtvarným dielom a jeho následnej verbálnej a vizuálnej interpretácii študenti skúmali výtvarné dielo cez rôzne pohľady a kládli si otázky spojené s algoritmom interpretácie, na ktoré hľadali odpovede. Martincová-Garajová (2010) uvádza tieto pohľady:

- osobný, t. j. subjektívny pohľad na dielo – študenti vyberali a následne interpretovali dielo na základe subjektívneho výberu v kontexte tézy Zlom;
- objektívny pohľad na dielo (formálna stránka diela) – vybrané dielo/portrét študenti analyzovali na základe jednotlivých krokov algoritmom interpretácie;
- subjekt a jeho význam (obsahová stránka diela) – vybrané dielo/portrét študenti skúmali po obsahovej stránke, snažili sa o hĺbkovú percepciu diela odkrývaním jednotlivých významových vrstiev a následnú interpretáciu;
- umenie v kontexte – študenti sa pokúsili vybrané dielo/portrét interpretovať formou mäkkej plastiky s prihliadnutím na zachovanie výrazu a charakteristických znakov/významov, zakódovaných osobných vnútorných informácií.

Analýza aktivity – interpretácia výtvarného diela prostredníctvom média textil:

- aktivita umožnila aktérom transformáciu výtvarného artefaktu z plochy do plastickej vizuálnej podoby,

- aktivita vytvára a tvorí priestor pre prežívanie a poznávanie špecifických druhov výtvarnej tvorby, akcie, interakcie, interpretácie či reakcie, vytvára priestor pre interaktívnu komunikáciu,
- aktivita reflektuje na umelecké potreby aktérov a zároveň intenzívne podnecujú prežívanie, vnímanie, pociťovanie,
- aktivita vytvára priestor pre flexibilitu, originalitu či transformáciu,
- aktivita má vplyv na podnecovanie imaginácie a tvorivosti, iniciuje kreativitu prostredníctvom autentickej výtvarnej tvorby/aktivity, akou je interpretácia,
- aktivita umožnila aktérom prežívať intenzitu vzťahu medzi videným/vzniknutými asociáciami či percipovaním umelca/aktéra.

Záver

Interpretácia výtvarného diela prostredníctvom média textil poukazuje na možnosti, ako pracovať s akčným umením v kontexte umeleckého zážitku a tézou *Zlom* v rámci aktivít prebiehajúcich na hodinách výtvarnej edukácie na Katedre výtvarnej výchovy KU Ružomberok. Aktivita bola orientovaná na pochopenie a následné autorské interpretovanie vybraných výtvarných diel. Počas aktivít študenti formou určeného spôsobu výskumu a aktívneho poznávania možnosti ako pristupovať k interpretácii diel, vytvorili artefakty, ktoré nesú špecifický obsah. Prostredníctvom algoritmu interpretácie sa snažili pochopiť, uchopiť a realizovať interpretáciu formou verbálnych a vizuálnych výstupov na báze transformácie z jedného média do druhého výtvarného média s vlastným uchopením témy. Výsledky z činnosti naznačili, že tento druh aktivity vytvára a tvorí priestor pre prežívanie, umelecké zážitky, výtvarné a interpretačné skúsenosti a poznávanie špecifických druhov výtvarnej tvorby/akcie, interakcie, interpretácie či reakcie a zároveň vytvára priestor pre interaktívnu komunikáciu aktéra, čo podporuje aj sociálnu dôveru, prehĺbuje a obohacuje názory na umenie, schopnosti adekvátne sa vedieť vyjadrovať formou konkrétneho média alebo verbálne.

Bibliografia

- BIARINCOVÁ, P. 2020. *Art action v tvorbe človeka počas životnej cesty*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU. ISBN 978-80-561-0787-4.
- GERO, Š. 2004. *Interpretácia výtvarného diela*. In: *Vizuálna kultúra a umenie v škole*. Bratislava: Digit, s. 35-67. ISBN 80-968441-1-3.
- GERO, Š. 2002. *Verbálna interpretácia výtvarného diela*. Banská Bystrica: Metodické centrum. ISBN 80-8041-410-6.
- KHOL, J. 1989. *Interpretace. Nástin teorie a praxe interpretování*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0169-7.
- KULKA, J. 1990. *Psychologie umění*. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-23694-4.

- KOVÁČOVÁ, B. 2022. Akčné umenie v priestore každodenného života. In: *CREA-AE 2022*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, s. 83-91. ISBN 978-80-223-5505-6.
- PONDELÍKOVÁ, R., MARTINCOVÁ-GARAJOVÁ, M. 2010. *Škola v galérii & galéria v škole*. Banská Bystrica: Stredoslovenská galéria Banská Bystrica. ISBN 978-80-88681-61-8.
- SLAVÍK, J. 2001. *Umění zážitku, zážitek umění*. Praha: Karlova univerzita. ISBN 80-7290-066-8.
- ŠTOFKO, M. 2007. *Od abstrakcie po živé umenie. Slovník pojmov moderného a postmoderného umenia*. Bratislava: Slovart. ISBN 978-80-8085-108-8.
- TROPP, S. 2002. *Vizuálna interpretácia výtvarného diela*. Banská Bystrica: Metodické centrum. ISBN 80-8041-409-2.
- VALACHOVÁ, D. 2021. *Akčnosť vo vzdelávaní. Výzva pre každého človeka 3. Obdobie školského veku*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU. ISBN 978-80-561-0922-9.

Príspevok je výstupom z projektu KEGA č. 001KU-4/2023 Stelesnená skúsenosť s využitím art action II. – proti stagnácii v dospelosti a seniorskom veku (hlavný riešiteľ: doc. PaedDr. Barbora Kováčová, PhD.).

PaedDr. Mgr. art. Patricia Biarincová, PhD.

Katedra výtvarnej výchovy

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta,

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

patricia.biarincova@ku.sk